

Дмитро Шандиба

аспірант,

ДННУ «Академія Фінансового Управління», м. Київ, Україна

shandyba@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2729-3179

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ПІДТРИМКИ МАЛОГО-СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАГРОЗ

Вступ. Актуальність підтримки МСП (малого-середнього підприємництва) в умовах військових загроз зумовлена винятковою роллю МСП в економіці України та серйозними викликами, що постають перед ними в умовах війни. Малі та середні підприємства, які складають понад 90% усіх підприємств країни, забезпечують близько 60% зайнятості та генерують до 50% доданої вартості, є основою економічної стабільності та розвитку регіонів. Водночас, бойові дії призводять до руйнування інфраструктури, виробничих потужностей, втрати ринків збуту, що ставить під загрозу виживання МСП, які мають обмежені фінансові резерви.

Досвід інших країн свідчить, що відбудова економіки після війни значною мірою спирається на відновлення діяльності МСП, які здатні швидше адаптуватися до нових умов, забезпечити зайнятість та задовольнити базові потреби населення. Підтримка малого бізнесу також сприяє реінтеграції та розвитку постраждалих регіонів, відновленню економічної активності, поверненню внутрішньо переміщених осіб, зміцненню стійкості місцевих громад.

Разом з тим, занепад МСП веде до зростання безробіття, зниження рівня життя, що може спричинити соціальну напругу та політичну нестабільність. Тому дослідження пріоритетності підтримки МСП в умовах військових загроз є вкрай актуальним для розробки ефективної економічної політики, спрямованої на мінімізацію наслідків війни, швидке відновлення та стійкий

розвиток економіки України. Це питання має не лише економічне, а й соціальне та політичне значення для майбутнього країни та вимагає адаптації існуючих та створення нових інструментів підтримки, які враховують специфічні потреби та ризики, що постають перед МСП в умовах війни.

Метою даної роботи є розгляд пріоритетності підтримки саме МСП в умовах військових загроз і у по військовий період, спираючись на специфіку економіки України.

ПІДТРИМКА

Перед усім, хотілося б торкнутись дискусійного питання щодо спроможності додаткової підтримки економіки, як з боку держави, так і з боку зовнішніх гравців в умовах, коли, здавалося б, отримання будь-яких додаткових ресурсів є надскладною задачею. Втім, дослідження Міжнародної Організації Праці (International Labour Office, Geneva), свідчать про те, що як під час більшості збройних конфліктів останніх десятиріч, так і, особливо, після їх завершення, складаються особливі умови, за яких спостерігається значне посилення фінансування економік країн, що потерпіли від військових дій, з різних джерел і за рахунок багатьох факторів, зокрема, за рахунок незвичайно великого обсягу зовнішніх капіталовкладень [1]. Відповідно, ми можемо з великою впевненістю говорити про наявність необхідного фінансового ресурсу, фокусуючись саме на розгляді проблеми пріоритетності його використання.

ЕКОНОМІКА ВІЙСЬКОВИХ ЗАГРОЗ

Україна, на жаль, являє собою чудовий приклад країни, яка проходить крізь багатогранні етапи військового конфлікту: від етапу загроз, до локалізованих конфліктних осередків, через розтягнутий у часі стан неминучості «великої війни» до, безпосередньо, широкомаштабного вторгнення агресора. На основі офіційних даних, наданих Державною Службою Статистики України, спробуємо оцінити вплив військових загроз і безпосередніх військових дій на кількість підприємств в Україні, класифіковані за їх розміром: великі, середні і малі (включаючи мікропідприємства) [2] [3]. Розглянемо безпосередню кількість підприємств у ключові періоди

(до 2014 року, з 2014 по 2022 рік, у 2022 році – наразі, дані за 2022 є найактуальнішими серед офіційно виданих), для оцінки загальних тенденцій і аналізу впливу різних етапів військової агресії.

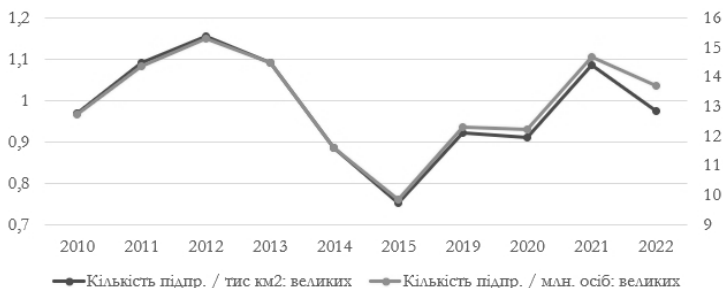
Таблиця 1

Кількість підприємств за розміром у 2010 – 2022 роках

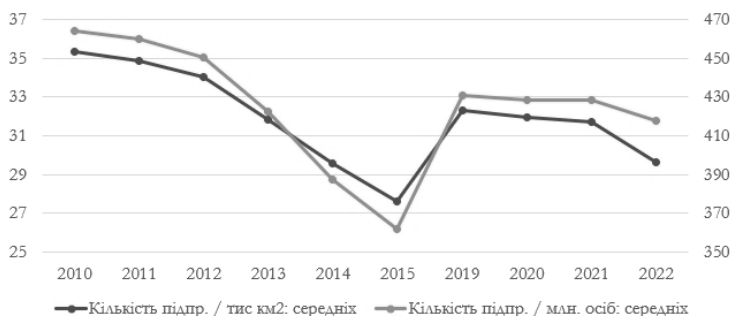
Рік	Кількість підприємств: великих	Кількість підприємств: середніх	Кількість підприємств: малих
2010	586	21343	2161999
2011	659	21059	1679902
2012	698	20550	1578879
2013	659	19210	1702201
2014	497	16618	1915046
2015	423	15510	1958385
2019	518	18129	1922978
2020	512	17946	1955119
2021	610	17811	1937827
2022	494	15037	1716977

Очікувано, військові потрясіння 2014 та 2022 років мали безпосередній вплив на абсолютну кількість активних підприємств: в кожен з цих років, всупереч тенденції, що складалася до того, відповідні показники стрімко падали. Втім, в обох випадках, Україна, окрім того, що занурювалась у військові конфлікти, також втрачала безпосередній контроль над частинами території і, відповідно, населення, що на них проживало. У 2014 дані втрати оцінюються приблизно у 7% території і 6% населення, а у 2022 році ці показники становили вже 16% території і 14% населення. Для того, щоб оцінити, а що мало більший вплив на зменшення кількості підприємств: втрата територій і населення чи безпосередній факт наявності військового конфлікту, розглянемо відповідні статистичні дані, приведені на одиницю території

(1 тисяча км²) та на одиницю населення (1 млн осіб). Результати приведено на рис. 1 – 3. Детальні обрахункові дані надані у табл. В. 1-В. 2 (додаток В).

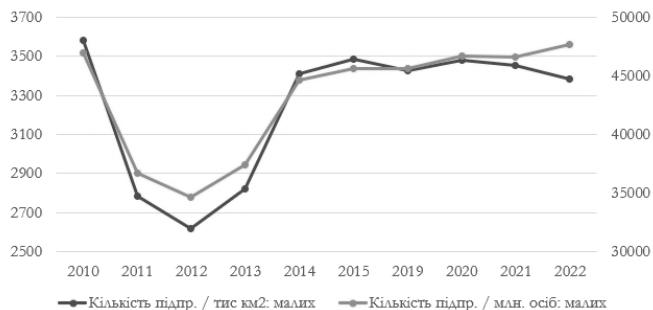
Рис. 1. Кількість підприємств (великі) у 2010 – 2022 роках на одиницю території і населення

Рис. 2. Кількість підприємств (середні) у 2010 – 2022 роках на одиницю території і населення

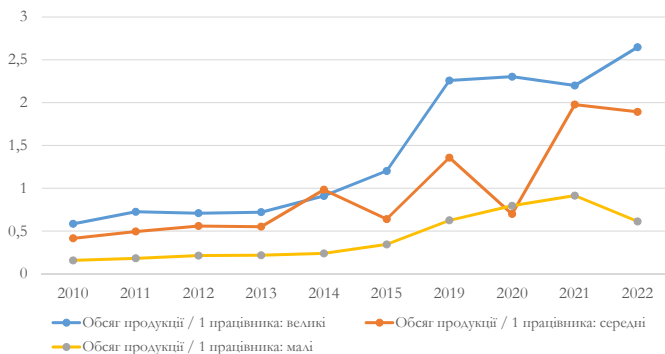
Певною мірою очікувано, жоден з показників напряму не корелює з абсолютними показниками: тобто, військові потрясіння або не вплинули в сторону зменшення, або вплинули несуттєво, на концентрацію підприємств на одиницю території і населення. У багатьох випадках ми можемо спостерігати, навіть, зростання, (особливо, зміщене в часі) що пов'язано з внутрішнім переміщення бізнесу на контрольовані території з меншими ризиками. Для великих підприємств це суттєво важче, тож для них це не спостерігається

істотним чином, втім, це добре простежується для МСП. Серед цікавих закономірностей можна констатувати загальний спад кількості підприємств середнього розміру і ріст малого підприємництва.

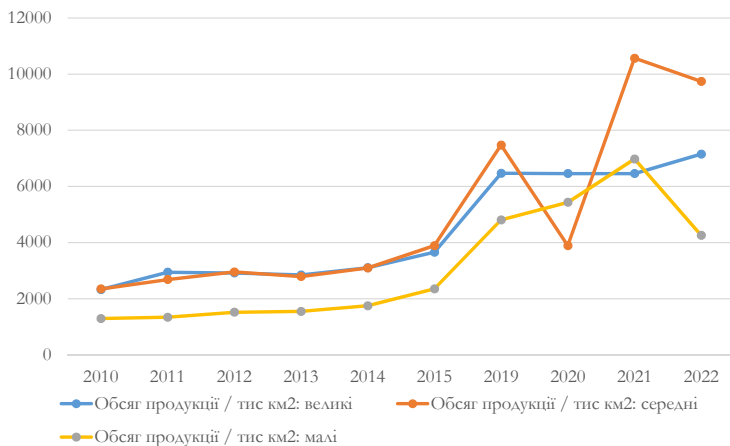

Рис. 3. Кількість підприємств (малі) у 2010 – 2022 роках на одиницю території і населення

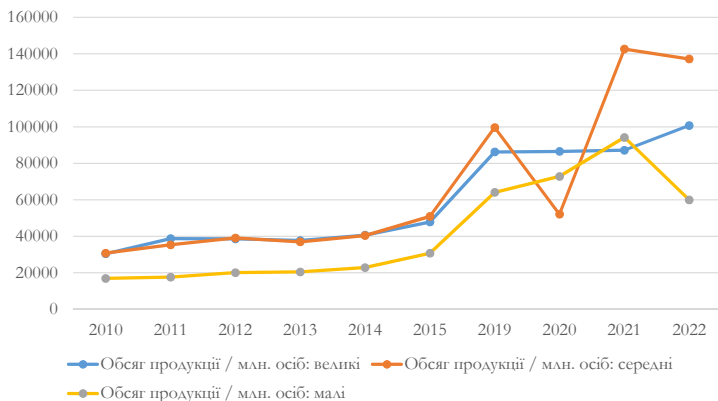
Втім, нашою метою є оцінка необхідності підтримки МСП, тобто, аналіз якісних показників, а не лише кількісних. Пропонуємо розвинути отримані результати і розглянути обсяг продукції, у грошовому еквіваленті (млн грн), що виробляли підприємства за розміром, у відношенні: на одного працівника – рис. 4, а також, у відношенні на одиницю території (1 тисяча км²) – рис. 5 і населення (1 млн осіб) – рис. 6. Основою для побудови графіків є розрахункові дані таблиць В. 3 – В. 5 (додаток В).

Рис. 4. Обсяг продукції (млн грн) на 1 працівника підприємства

Рис. 5. Обсяг продукції (млн грн) на 1 тис. км²

Рис. 6. Обсяг продукції (млн грн) на 1 млн населення

На наш погляд, отримані результати є найбільш показовими. Фактично, ми спостерігаємо істотний спад продуктивності лише малого підприємництва (включаючи мікропідприємництва) і лише за обставин повномасштабного вторгнення. Великий бізнес, здебільшого, спромігся зберігти ефективність виробництва,

середній бізнес, навіть, показував зріст за певних умов. Лише малий бізнес у 2022 році зазнав істотного спаду показників.

Наш висновок полягає у тому, що за фактичних умов існування і розвитку, широкі військові дії суттєво вплинули лише на малий бізнес. І не лише у відношенні на одиницю контрольованої території і населення, а і в перерахунку на одного співробітника. Це дозволяє нам зробити припущення, що під час наявних військових загроз і у повоєнний період найважливішу роль гратиме підтримка саме малого підприємництва.

Висновки. На основі проведеного аналізу впливу військових загроз і безпосередніх військових дій на стан підприємств різного розміру в Україні, можна зробити наступні висновки:

Військові потрясіння 2014 та 2022 років мали безпосередній негативний вплив на абсолютну кількість активних підприємств в Україні. Втім, це пов'язано не лише з фактом наявності військових конфліктів, але й з втратою контролю над частинами території і, відповідно, населення. Аналіз відносних показників кількості підприємств на одиницю території і населення свідчить, що військові потрясіння не вплинули суттєво на концентрацію підприємств, а в деяких випадках, навіть, спостерігалось зростання через релокацію бізнесу, особливо для малих і середніх підприємств.

Найбільш показовим є аналіз обсягу виробленої продукції у грошовому еквіваленті на одного працівника, одиницю території та населення. Результати свідчать, що істотний спад продуктивності під час повномасштабного вторгнення 2022 року зазнало лише мале підприємництво, в той час як великий бізнес зберіг ефективність виробництва, а середній бізнес подекуди демонстрував зростання.

Отримані результати дозволяють припустити, що під час наявних військових загроз і у повоєнний період найважливішу роль гратиме підтримка саме малого підприємництва. Адже воно виявилось найбільш вразливим до негативних впливів військових дій, зазнавши суттєвого спаду показників продуктивності.

Водночас, повоєнний період відкриває для економіки країни великі можливості [4]. Необхідність відбудови зруйнованого, структурні зміни в економіці та її трансформація створюють

унікальні умови для розвитку бізнесу, залучення інвестицій та впровадження інновацій. Малі та середні підприємства, завдяки своїй гнучкості та адаптивності, можуть відіграти ключову роль у цих процесах, забезпечуючи швидке відновлення економічної активності, створення робочих місць та задоволення потреб населення. Тому пріоритетна підтримка малого бізнесу у повоєнний період може стати каталізатором економічного відродження та зростання України.

Література

1. International Labour Office Local Economic Recovery in Post-Conflict. First Edition 2010. p. 49
2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва 2014. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2015. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/12/zb_dsvsmpdf.zip
3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва 2022. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2023. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/12/Dsvsmm_22.pdf
4. Post-Conflict Economic Recovery, Crisis Prevention and Recovery Report 2008, United Nations Development Programme, p. 34-41